

Anmeldelser

Christen Kold Thomsen

Benjamin i engelsk belysning

Anmeldelse af Terry Eagleton: Walter Benjamin, or Towards a Revolutionary Criticism, New Left Books 1981, £ 8, paperback £ 3,25

Engelsk marxistisk litteraturkritik har haft svært ved at gøre sig gældende i årene efter 2. verdenskrig. Det har ikke alene været et engelsk problem, det har også været særdeles uheldigt for udviklingen af engelskstudierne i Danmark indtil fornylig. Det er som bekendt i høj grad Raymond Williams' fortjeneste, men ikke alene naturligvis, at det er blevet muligt, og accepteret, at begribe litteratur i et historisk-materialistisk problemfelt. Det er også Williams, der har banet vejen for en udvidelse af traditionelle snævre definitioner af litteratur ved at anlægge et helhedssyn på kultur som materielle signifierende praksisformer. Vigtig forskning langs disse baner foregår især omkring Stuart Hall og Centre for Contemporary Cultural Studies i Birmingham og diverse Polytechnics.

På mange måder er Williams betydelig mere radikal end sine yngre kollegaer inden for kulturdebatten på venstrefløjen i Storbritannien. Ikke destomindre var det Williams' kulturbegreb og dets rødder i F.R. Leavis' organicistiske traditionstænkning, samt hans vægring ved at tematisere sin analyse af den engelske litteraturhistorie omkring begrebet *ideologi*, der gav anledning til et heftigt angreb fra Terry Eagleton – en tidligere elev af Williams og nu en af de interessanteste yngre marxistiske litteraturkritikere («Raymond Williams: An Appraisal», *new left review* 95, 1976; genoptr. i *Criticism and Ideology*, 1976). For Williams var det marxistiske ideologibegreb og dets dogmatiske skelnen mellem sand og falsk bevidsthed ubrugelig forsåvidt det gjaldt om at komme »ned under« koldkrigsperiodens reduktion og undertrykkelse af de *levede* erfaringers fylde og socialitet. For Eagleton blev Althusser's ideologikritik på en gang løsningen på det utematiserede forhold mellem erfaring og ideologi i Williams' tidlige forfatter-skab og samtidig overskridelse af problematikken, idet de to kategorier simpelthen foldes sammen til en: ideologi. Hos Althusser og Eagleton, specielt i den Althusser og Macherey-påvirkede bog, *Criticism and Ideology*, lever man *i* ideologien: den er betingelse for vores oplevelse af verden, som det hedder i en nyudkommen introduktion til 'post-strukturalismen' i England (C. Belsey: *Critical Practice*, 1980).

Den salonfæhigkejt som den althusser'ske og poststrukturalistiske ideologikritik har opnået på venstrefløj'en inden for humanistiske studier i England, og som just nævnte introduktionsbog er eksempel på, forsøger Eagleton nu at distancere sig fra i sin seneste bog, *Walter Benjamin, or Towards a Revolutionary Criticism*, 1981. Inden jeg går over til en nærmere omtale af den vil jeg lige kort nævne det tidligere forfatterskab. Bortset fra afhandlingen *Shakespeare and Society* er *Exiles and Emigrés* (1970) den første egentlige bog. Den består af en række ideologikritiske analyser af centrale forfatterskaber i det 20. århundrede, bl.a. Conrad, Orwell og T.S. Eliot. Specielt analysen af mytens funktion hos sidstnævnte forfatter var vigtig, forsåvidt det var et af de første forsøg på at bryde den indforståede og privilegerede plads såvel T.S. Eliot og mytebegrebet har haft i den borgerlig-humanistiske litteraturhistorieskrivning. De teoretiske forudsætninger er nærmest taget fra Williams. I 1975 følger en eksplicit marxistisk ideologikritisk analyse af søstrene Brontë. Det marxistiske grundlag kommer fra Goldmann og Althusser, idet ideologi tænkes som en medierende struktur mellem romanerne og det samtidige viktorianske samfund. Året efter forsøger Eagleton så at skrive en marxistisk æstetik – *Criticism and Ideology* – under påvirkning af, som tidligere nævnt, Althusser og Macherey. Litteratur er ideologi*produktion*, i den forstand at litteratur (dvs. de »store« værker – Eagleton tackler vurderingsproblemet i et afsluttende kapitel) sætter ideologi i scene, gør den synlig, hvorved de modsigelser og det ideologien ikke kan tale om uden at aflegitimere sig selv bliver bevidste for læseren. Dvs. Macherey-Eagleton tildeler litteraturen en tendentielt emancipatorisk funktion.

I de fem år der gik inden *Walter Benjamin*-bogen udkom er den 'idealiserings', der lå som en fare i det althusser'ske ideologi-begreb (alting bliver ideologi) kommet til fuld udfoldelse i den angelsaksiske verden i den såkaldte *post-strukturalisme*, som især bygger på ideer fra Jacques Derrida og Jacques Lacan. Meget kort fortalt: opfattelsen at sproget er betingelse for al bevidsthed og meningsdannelse er i praksis blevet udmøntet således, at ikke alene litteraturen, men også historien, opfattes som en diskurs der så at sige konstant er sat citationstegn omkring. Det er ikke logisk muligt at komme »bag om« disse diskurser til et subjekt eller til historien som et fælles betydningsniveau, der i sidste instans kan appelleres til, når diskursens sandhed eller falskhed skal afgøres. Post-strukturalismen »læser« kulturen modernistisk. Som ideologikritik kan den bruges til at påvise det borgerlige subjekt og dets humanisme som en konstruktion (fiktion), der bygger på bestemte fortrængninger, som kan påvises i tekster som inkonsistens eller (påfaldende) tavshed omkring emner som f.eks. seksualitet. Parallellen til psykoanalysens drømmelæsning er oplagt. Den post-strukturalistiske kritiker bringer det ideologiske »arbejde« for dagen, som den empiriske

tekst er et resultat af. Det kritikerens foretager sig her kaldes i jargonen for »dekonstruktion« af teksten. Der synes at være en taknemmelig lighed mellem post-strukturalisternes dekonstruktion og f.eks. Marx's analyse af varefetischismen. Det blev allerede foreslået herhjemme i 1971, da Peter Madsen samlæste Marx, Lukács (*Historie og klassebevidsthed*), Benjamins Baudelaire-studier, og Bakhtins studier af den polyfone roman og karnevallet sådan som de blev formidlet af Julia Kristeva (Madsen: *Semiotik og dialektik*). Eagleton ser nøjagtig de samme muligheder for at bringe Benjamin og Bakhtin, samt Brecht, sammen på post-strukturalistisk grundlag, men med den vigtige pointe, at deres dekonstruktive kunst er materialistisk – deres betydning for arbejdet henimod et socialistisk samfund forudsætter historien. »Materialismen må insistere på, at det virkelige ikke kan reduceres til diskurs«, hedder det klart nok hos Eagleton i polemik mod den post-strukturalistiske opfattelse, at fortiden kun eksisterer som en funktion af en præsensyttring.

Benjamin-bogen er relativ »vild« kritik i forhold til de tidligere bøger, der alle falder inden for et relativt velkendt paradigme for hvad der regnes for marxistisk litteraturkritik. Dermed skal forstås, at Benjamin bliver en figur, hvorigennem Eagleton debatterer og reflekterer over opgaven for marxistiske »kulturarbejdere« nu og i England. Der er næppe tvivl om, at Eagleton ser visse ligheder mellem Benjamin og sin egen situation. Bogen slutter ominøst med, at med kapitalismens »globale krise« er »fascismens trussel« nok en gang kommet på dagsordenen. Og i sammenhæng hermed hævdes det, at »marxistisk kritik« (anførelsestegnene er Eagletons) optræder i perioder, hvor arbejderklassen er i defensiven og delvis »inkorporeret«. Det fører ham til at stille spørgsmålet, om der overhovedet kan være en »adækvat revolutionær kulturel teori«, når der ikke er nogen »revolutionær kulturel praksis«. Inden jeg går videre må jeg lige sige, at Eagleton har en tendens til at sætte ret ultimative krav til socialistisk arbejde (behøver det absolut være »revolutionen«, der sætter perspektivet, og – i den forbindelse – hvordan skal vi tænke revolutionen: Som et punkt?), hvad der fører til en noget urimelig kritik af f.eks. Frederic Jameson. »Hvordan kan en marxistisk-strukturalistisk analyse af en mindre roman af Balzac bidrage til at ryste kapitalismens fundamenter«, spørges der (i *new left review* 127, s. 65). I betragtning af, at marxister ikke ligefrem dominerer på litteraturinstitutterne i USA og Storbritannien forekommer problemstillingen forhastet. Eagletons pointe er imidlertid, at i en præfascistisk historisk situation bliver den marxistiske intellektuelles arbejde nødvendigvis præget af idealistiske træk, modsigelser osv., men den afgørende forskel fra post-strukturalisterne er, at de ledes tilbage til bestemte historiske modsigelser og ikke absoluteres som et *alternativ* til historien.

Eagleton har derfor ikke nogen problemer ved at læse Benjamins kabba-

listiske sprogfilosofi og hans Messianske begreb »Jetztzeit« materialistisk, dvs. dekonstruktivt. I en elegant sammenkædning mellem Benjamin, Bakhtins »karnevals«-begreb, Brechts teorier om »episk« teater, Marx's fremstilling af Bonapartismen som farce, og endelig Trotskis begreb om den »permanente revolution«, analyserer han, hvordan de dekonstruerer historismens tilsyneladende homogene narrative konstruktioner og blotlægger historiens »heterogenitet«, dvs. de alternative muligheder som klassekampens udvikling afsætter.

På den begrænsede plads er det umuligt at gå i dybden med den enkelte læsning af f.eks. Benjamin. Men den brug Eagleton gør af de ovennævnte navne er i nogen grad afhængig af nogle præmisser, som han deler med den post-strukturalisme, der ellers angribes stærkt i bogen. Hvad man på den anden side må se som et ubetinget positivt bidrag, er Eagletons forsøg på at erobre den modernistiske æstetik og litteratur som et positivt element i en marxistisk kulturteori.

*